

" Waterkwaliteit en visbestand in de Poelaertplas en de Gaverplas in het Provinciaal Domein De Gavers te Geraardsbergen anno 2023 "

1. Inleiding

Het Provinciaal Recreatiedomein De Gavers te Geraardsbergen ligt langs de Dender en bestaat onder andere uit een 20 ha grote waterplas: de Poelaertplas en de Gaverplas. Deze putten ontstonden door zandwinning.

2. Waterkwaliteit

a) Huidige toestand

De plassen van het Provinciaal Recreatiedomein De Gavers in Geraardsbergen behoren niet tot een waterlichaam en worden dus niet bemonsterd voor de Europese Kaderrichtlijn Water. Wel wordt de Gaverplas bemonsterd voor de Zwemwaterrichtlijn. De Gaverplas voldoet aan de kwaliteitseisen voor zwemwater.

De fysisch-chemische parameters die in het kader van zwemwaterkwaliteit bemonsterd worden, kunnen wel getoetst worden aan de VLAREM-normen. Deze normen werden in 2022 gehaald voor chloride, geleidbaarheid, totaal stikstof, totaal fosfor, doorzicht en sulfaat, maar niet voor zuurstofverzadiging, zuurtegraad en temperatuur.

b) Toekomstperspectieven

b1) Deze plassen zijn geen Vlaamse Waterlichamen en worden bijgevolg niet vermeld in de stroomgebiedbeheerplannen. Er bestaan dus geen specifieke actieplannen voor deze plassen. Wel zijn de generieke acties die van toepassing zijn op heel Vlaanderen hier ook van toepassing.

b2) De Gaverplas is aangeduid als zwemwater en moet minimaal aan de kwaliteitseisen van zwemwater voldoen. De Gaverplas voldoet aan deze eisen.

3. Afvissingen in 2022

a) Situering

Het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek (PCM) onderzocht in opdracht van het Provinciaal domein De Gavers de visstand in De Gavers (Geraardsbergen), met name in de Poelaert- en Gaverplas, in de zomer van 2022.

Het doel van het onderzoek was om na te gaan hoe het visbestand is opgebouwd, welke soorten aanwezig zijn en of er een overaandeel van bepaalde bodemwoelende vissen aanwezig is. De laatste jaren wordt De Gavers geconfronteerd met een blauwalgenproblematiek. Hierbij kan naast de aanwezigheid van voedingsstoffen en de klimaatverandering het visbestand ook een rol spelen. Bovendien komen er ook regelmatig vragen van hengelaars over de samenstelling van het visbestand en over het al dan niet herbepoten van de vijver.

b) Studiegebied

Het onderzoek vond plaats in het Provinciaal recreatiedomein De Gavers te Geraardsbergen. Het domein ligt langs de Dender en bestaat onder andere uit een 20 ha grote waterplas : de Poelaertplas en de Gaverplas samen, putten die ontstonden door zandwinning en waartussen daarna een kanaal werd gegraven.

Bij het huidig onderzoek werden drie trajecten in de vijver elektrisch afgevisd en werden tien fuiken geplaatst. De elektrische afvissingen vonden plaats op 20 juni 2022, de fuiken werden geplaatst op 20 juni 2022 en geleegd op 21 juni 2022.

c) Resultaten

Tijdens het onderzoek viel op dat de oevers rond zowel de Poelaertplas als de Gaverplas vrij snel diepte winnen. De vegetatie in het water aan de oevers beperkte zich hierdoor op vele plaatsen tot een smalle (>1m) strook van riet.

Er waren een aantal bomen (voornamelijk els) die in de oever wortelden. Er is weinig tot geen ondiepe zone met ondergedoken waterplanten aanwezig.

In totaal werden 14 verschillende soorten vis gevangen tijdens het onderzoek (zie : achteraan de Tabellen 1, 2a, 2b en 3), namelijk baars, bittervoorn, blankvoorn, brasem, Europese meerval, gibel, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel, snoek, snoekbaars, zeelt en zonnebaars.

In totaal werden 287 individuen geteld over beide plassen. De meeste exemplaren werden gevangen tijdens het elektrisch vissen (n=184 tegenover n=103 met het fuikvissen). De vangst met de fuiken zorgde dan weer voor de hoogste visbiomassa (ca. 33,7 kg tegenover ca. 14,3 kg bij het elektrisch vissen), voornamelijk bepaald door de vangst van twee grote snoeken en 46 palingen. De meeste exemplaren behoorden tot de soort blankvoorn (n=114), al was het merendeel van deze exemplaren te klein om te meten en te wegen (n=100). Andere veel voorkomende soorten waren paling (n=67), baars (n=36), zonnebaars (n=31) en snoekbaars (n=20). Van de soorten gibel, pos, rietvoorn en snoek werden slechts enkele individuen per soort gevangen. Van de soorten bittervoorn, brasem, Europese meerval, riviergrondel en zeelt werd telkens maar één exemplaar gevangen.

Van paling werden beduidend meer exemplaren gevangen tijdens het fuikvissen. Voor blankvoorn gold dit voor het elektrisch vissen.

Tijdens het fuikvissen werden in totaal 20 gevlekte Amerikaanse rivierkreeften gevangen. In fuik 8 waren de meeste rivierkreeften aanwezig (n=14).

d) Toestand van het visbestand

De focus van dit onderzoek lag zowel op het nagaan van het visbestand in De Gavers in het kader van de blauwalgenproblematiek waarmee De Gavers op regelmatige basis geconfronteerd wordt, als op het beschikken over basisinformatie omtrent het visbestand om vragen die vanuit de hengelaars komen te kunnen beantwoorden.

De diversiteit aan vissoorten in De Gavers was goed met 14 aanwezige soorten, waaronder slechts één invasieve exotische soort.

Daarenboven liet de door het jaar heen visueel zichtbare en algemene vissoort, karper, zich niet vangen tijdens het onderzoek. Dit is dus met zekerheid nog een bijkomende soort. Van acht van de aangetroffen soorten werden echter minder dan vier exemplaren gevangen en ook de aantallen voor de vaker voorkomende soorten lagen lager dan verwacht. Blankvoorn was qua aantallen de meest gevangen soort, maar voor deze soort betrof het voor 100 van de 114 exemplaren hele kleine en dus juveniele individuen.

Van de meest voorkomende soorten werden de lengte-frequentie en de lengte-gewicht verhoudingen geanalyseerd waardoor de conditie en populatie-opbouw van deze soorten kan besproken worden. Naast de 100 juveniele niet meetbare individuen van de soort blankvoorn, varieerde de lengte van de 14 overige blankvoorns van 7 tot 14 cm, met per lengte-interval van 1 cm enkele exemplaren aanwezig. Bij een goede populatieopbouw worden er echter meer exemplaren van deze lengte-intervallen verwacht en bijkomend ook enkele grotere en oudere exemplaren. Positief is wel dat er natuurlijke reproductie optreedt. Ook van baars werden de aantallen duidelijk gedomineerd door een zeer jonge leeftijdsklasse (met lengtes van 5 tot 7 cm) en waren slechts enkele grotere exemplaren aanwezig (>13 cm). Individuen van de soort baars met lengtes tussen 8 en 13 cm ontbraken bovendien volledig.

Alle individuen van de soort snoekbaars situeerden zich tussen 5 en 9 cm en hoewel er dus minstens één kwekend koppel aanwezig moet zijn, ontbraken ook daar grotere exemplaren tijdens het visonderzoek. Positief is hier opnieuw de natuurlijke reproductie van deze soort. Ook de Vlaamse Roofvisfederatie uitte bezorgdheid over het ontbreken van grote baarzen en snoekbaarzen tijdens hun vistelling in februari 2020. De conditie van de individueel gemeten exemplaren van de drie hierboven aangehaalde soorten, namelijk blankvoorn, baars en snoekbaars is wel goed tot zeer goed in De Gavers.

De sporadische verbinding met de Dender lijkt er voor te zorgen dat er paling van verschillende lengtes (10 tot 85 cm) en dus leeftijdsklassen wordt teruggevonden in De Gavers. Om zich voort te planten trekt paling naar zee. Jonge glasaal trekt daarna de rivieren terug op om een plaats te vinden om op te groeien. Zonder uitzet is een verbinding met de zee dus nodig om tot een normale populatieopbouw te komen en aan deze voorwaarde lijkt dus voldaan in De Gavers (ook al is die niet permanent). De conditiefactor was voor de meeste palingen goed maar voor enkele exemplaren ook slecht.

Zonnebaars is een invasieve exoot. Verschillend met de hierboven besproken vissoorten is dat een goede populatie-opbouw voor deze soort eigenlijk niet gewenst is. Helaas waren er zowel hele kleine individuen als grotere/oudere exemplaren aanwezig en was de conditie van de individuen uitermate goed.

e) Vergelijking met andere/oudere visonderzoeken

Bespreking van enkele evoluties:

- Baars is sinds 1987 een vaak voorkomende soort in De Gavers en was zeker in 2006 zeer sterk vertegenwoordigd in het visbestand. In het huidige onderzoek van 2022 was de vangst behoorlijk qua aantallen maar minder qua gewicht door het ontbreken van grotere

exemplaren. Ook de roofvisteldag door de Vlaamse Roofvisfederatie in februari 2020 leverde maar één grote baars op.

- De aantallen en het gewicht voor paling liggen op een constant hoog niveau voor alle visonderzoeken, waardoor het zelfs de meest kenmerkende soort van de plas lijkt. Deze soort lijkt dus goed te gedijen en zwemt vermoedelijk vanuit de Dender deze plas op (ook al is er geen permanente verbinding) gezien er recent geen paling of glasaal werd uitgezet.

- Door de aanwezigheid van de vele kleine individuen (juvenielen) van blankvoorn in het huidige onderzoek is er een piek te zien op de grafiek met het aandeel op vlak van aantallen voor blankvoorn bij het onderzoek in 2022, maar dit geeft een vertekend beeld voor de toestand van de populatie (ontbreken grotere individuen). Waar blankvoorn tijdens het huidige onderzoek bijvoorbeeld een maximale lengte van 14 cm liet optekenen was dat tijdens het onderzoek in 2006 nog regelmatig meer dan 14 cm, met een maximale lengte van 28,7 cm. In het rapport van toen is per fuik, kieuwnet en elektrisch afgevist traject een gemiddelde lengte aangegeven. Bij vier van de twaalf methodes waarbij blankvoorn werd gevangen was de gemiddelde lengte zelfs meer dan 14 cm waardoor er toen waarschijnlijk sprake was van een betere populatie-opbouw. Bij het visonderzoek in 1987 waren dan weer twee duidelijke leeftijdsklassen aanwezig van blankvoorn, één gecentreerd rond een lengte van 9 cm en één rond een lengte van ca. 16 cm. In totaal hadden toen 39 van de 76 gevangen blankvoorns een lengte van meer dan 14 cm.

Blankvoorn was echter al zeker tussen 1985-1988 en 1995-2007 een courant uitgezette vissoort in De Gavers (PCM-archieef Luc Samsoen) waardoor een betere populatie-opbouw in voorgaande onderzoeken ook relatief is en niet noodzakelijk te wijten valt aan een goede natuurlijke reproductie.

- Het aandeel op vlak van gewicht en aantallen van brasem was in 2006 al lager dan in 1987 en 1999 en was ook in 2022 laag. Desalniettemin meldde personeel van het Provinciaal domein De Gavers de aanwezigheid van een school brasems doorheen het jaar (visuele observatie). Brasem is bovendien een soort die moeilijk met elektrovisserij en/of schietfuiken te vangen is, waardoor de beperkte vangst tijdens het huidige onderzoek geen bewijs is dat deze soort niet of in beperkte mate voorkomt.

- Karper werd niet gevangen tijdens het huidige onderzoek, hoewel ook van deze vissoort door het personeel van het Provinciaal domein regelmatig visueel exemplaren worden waargenomen. Tijdens recent visonderzoek werden in de kleine hengelvijver aan de toegangsweg van het domein nog een tiental grote exemplaren van de soort karper gevangen en overgezet naar de grote plas (Van Nieuwenhuyze et al., 2020).

- Familie van de karper is de giebel, waarvan sinds 1999 één of enkele exemplaren tijdens de onderzoeken worden gevangen. Deze soort weet zich in beperkte mate in stand te houden binnen dit water.

- Er werden tijdens de voorgaande visonderzoeken ook stevast enkele snoeken gevangen, met zoals reeds aangehaald de piek bij het gewichtspercentage van snoek in het huidige onderzoek door de vangst van twee grote exemplaren. Tijdens de roofvisteldag door de Vlaamse Roofvisfederatie in februari 2020 werd ook al een mooi snoekbestand teruggevonden met de aanwezigheid van verschillende leeftijdsklassen wat er op wees dat er een zichzelf in standhoudende populatie en natuurlijke voortplanting aanwezig was.

- Voor snoekbaars was het aandeel op vlak van aantallen gelijkaardig aan dat bij het visonderzoek uit 1999, en waren deze aandelen lager in 1987 en 2006 .

De piek van het aandeel op vlak van aantallen is in het huidige onderzoek (2022) echter alleen te wijten aan de vangst van kleine exemplaren en duidt dus niet meteen op een gezonde populatie-opbouw. De gelijkaardige piek op vlak van aantallen uit 1999 gaat gepaard met een veel grotere piek op vlak van gewicht, en is te wijten aan de vangst van 24 exemplaren die zorgden voor een totaal gewicht van ca. 23 kg. Met een gemiddeld gewicht van iets minder dan 1 kg moeten hier dus wel verschillende grotere exemplaren tussen gezeten hebben. In 2006 werden slechts drie kleinere exemplaren gevangen. De piek bij de afvissing uit 1987 op vlak van gewicht wordt veroorzaakt door de vangst van één exemplaar van 1,450 kg. Tijdens de roofvisteldag door de Vlaamse Roofvisfederatie in februari 2020 werd ook maar één groter exemplaar van deze soort gevangen. Over alle visonderzoeken heen werd dus alleen in 2006 een aanzienlijke populatie snoekbaars met een redelijke populatie-opbouw aangetroffen. Snoekbaars lijkt nooit te zijn uitgezet in het verleden.

- Een soort die de drie vorige visonderzoeken wel werd gevangen maar niet tijdens het huidige onderzoek van 2022 is kolblei. Kolblei is een vrij algemene soort waardoor het moeilijk is het verdwijnen te linken aan specifieke milieu- of habitatomstandigheden. In 2006 werd kolblei wel alleen met kieuwnetten gevangen, een techniek die niet gebruikt werd tijdens het huidige onderzoek.

- Soorten die zowel qua aantallen als gewicht achteruitgaan, maar nog steeds voorkomen, zijn rietvoorn en zeelt (tijdens het onderzoek in 2022 werd slechts één exemplaar van de soort zeelt gevangen waar dat voordien altijd meerdere exemplaren waren). Het preferentiële habitat van rietvoorn en zeelt bestaat voornamelijk uit begroeide oever en plantenrijke zones. Een afname hiervan of een tekort er aan kan een mogelijke oorzaak zijn.

- Soorten die tijdens het onderzoek van 2022 voor de eerste keer werden gemeld zijn bittervoorn, Europese meerval en riviergrondel. Van bittervoorn werden wel in de twee hengelvijvers op het Provinciaal domein (op de camping en aan de toegangsweg) al mooie aantallen gevangen (Van Nieuwenhuyze et al., 2020). Riviergrondel is een soort die vroeger nog werd uitgezet maar ook via de Dender in De Gavers kan terechtgekomen zijn en is eerder een soort van stromende wateren. Europese meerval werd voor de eerste keer waargenomen. Deze soort vormt een belangrijke toppredator die mogelijks ook een effect heeft op het witvisbestand. Uit een hengelvangstregistratie blijkt wel dat er op de Dender aan de sluis te Idegem al in 2000 een meerval werd gevangen (PCM-archieef Luc Samsoen). Ook deze soort kan hier dus uit afkomstig zijn.

- Van weinig voorkomende soorten in het huidige onderzoek of voorgaande onderzoeken, zoals pos en vetje, is het moeilijk om trends te bespreken of besluiten te trekken.

- De invasieve exoot zonnebaars werd in 1999 een eerste maal gevangen (één individu), vervolgens vijf keer in 2006 en in 2022 al 31 keer. Deze soort lijkt dus stelselmatig toe te nemen. Naast deze invasieve vissoort was tijdens het huidige onderzoek ook de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft aanwezig. In het rapport uit 2006 was ook al sprake dat er regelmatig rivierkreeftjes en Chinese wolhandkrabben werden gevangen.

VERBEIREN Marc

Wolvertem, december 2023

{ BRON : schriftelijke parlementaire vraag gesteld door Vlaams volksvertegenwoordiger mevrouw Gwenny DE VROE in het Vlaams Parlement ; zie :

vraag gesteld aan de minister van Omgeving (Milieu) Zuhail DEMIR :
“ *Bulletin van Vragen en Antwoorden* “ , Vlaams Parlement , zitting 2023-2024 , vraag nr. 122 van 14 november 2023 } .

TABELLEN

Tabel 1: Effectieve vangst per soort per elektrisch afgevisst traject in aantal (n) en gewicht (g) in De Gavers, Geraardsbergen.

De Gavers	Traject 1		Traject 2		Traject 3		Gepulseerd	
	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)
baars	7	15,6	2	5,8	7	90,7	4	7,6
bittervoorn	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	2,1
blankvoorn	20	-	80	-	1	15,6	3	16,6
brasem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Europese meerval	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
giebel	0	0,0	0	0,0	2	4250,0	0	0,0
paling	7	910,5	13	1186,7	1	358,0	0	0,0
pos	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
rietvoorn	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
riviergrondel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
snoek	0	0,0	2	72,3	2	5350,0	0	0,0
snoekbaars	6	16,5	0	0,0	1	3,6	4	11,4
zeelt	0	0,0	0	0,0	1	1780,0	0	0,0
zonnebaars	6	67,3	5	62,7	9	134,6	0	0,0
Totaal	46	1009,9	102	1327,5	24	11982,5	12	37,7
#vissoorten	5		5		8		4	
gevlekte Amer. rivierkreeft	0		0		0		0	

Tabel 2a: Effectieve vangst per soort per fuik in aantal (n) en gewicht (g) in De Gavers, Geraardsbergen.

De Gavers	Fuik 1		Fuik 2		Fuik 3		Fuik 4		Fuik 5	
	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)
baars	3	10,2	2	87,2	1	53,8	1	4,3	8	24,8
bittervoorn	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
blankvoorn	3	53,0	0	0,0	0	0,0	3	45,5	2	34,2
brasem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1850,0	0	0,0
Europese meerval	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	915,0	0	0,0
giebel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
paling	1	87,2	5	2410,0	5	1437,8	6	2071,5	0	0,0
pos	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
rietvoorn	1	40,6	0	0,0	1	9,0	0	0,0	0	0,0
riviergrondel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
snoek	1	6950,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
snoekbaars	4	21,4	1	3,8	0	0,0	0	0,0	4	19,9
zeelt	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
zonnebaars	3	26,5	0	0,0	3	52,8	0	0,0	1	9,5
Totaal	16	7188,9	8	2501	10	1553,4	12	4886,3	15	88,4
#vissoorten	7		3		4		5		4	
gevlakte Amer. rivierkreeft	0		2		0		2		0	

Tabel 2b: Effectieve vangst per soort per fuik in aantal (n) en gewicht (g) in De Gavers, Geraardsbergen.

De Gavers	Fuik 6		Fuik 7		Fuik 8		Fuik 9		Fuik 10	
	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)
baars	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	35,6
bittervoorn	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
blankvoorn	0	0,0	2	58,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0
brasem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Europese meerval	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
giebel	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
paling	0	0,0	7	2020,0	8	1830,0	12	3819,0	2	403,9
pos	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	18,5
rietvoorn	0	0,0	1	160,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0
riviergrondel	0	0,0	0	0,0	1	7,5	0	0,0	0	0,0
snoek	1	9100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
snoekbaars	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
zeelt	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
zonnebaars	2	22,5	1	15,7	1	11,0	0	0,0	0	0,0
Totaal	3	9122,5	11	2255,2	10	1848,5	12	3819	6	458
#vissoorten	2		4		3		1		3	
gevlekte Amer. rivierkreeft	0		1		14		0		1	

Tabel 3: Effectieve vangst per soort in aantal (n) en gewicht (g) – totalen, in De Gavers, Geraardsbergen.

De Gavers	Elektrisch (totaal)		Fuiken (totaal)		Totaal	
	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)	Aantal (n)	Gewicht (g)
baars	20	119,7	16	215,9	36	335,6
bittervoorn	1	2,1	0	0,0	1	2,1
blankvoorn	104	-	10	191,6	114	-
brasem	0	0,0	1	1850,0	1	1850,0
Europese meerval	0	0,0	1	915,0	1	915,0
giebel	2	4250,0	0	0,0	2	4250,0
paling	21	2455,2	46	14079,4	67	16534,6
pos	0	0,0	3	18,5	3	18,5
rietvoorn	0	0,0	3	210,2	3	210,2
riviergrondel	0	0,0	1	7,5	1	7,5
snoek	4	5422,3	2	16050,0	6	21472,3
snoekbaars	11	31,5	9	45,1	20	76,6
zeelt	1	1780,0	0	0,0	1	1780,0
zonnebaars	20	264,6	11	138,0	31	402,6
Totaal	184	14325,4	103	33721,2	287	47855,0
#vissoorten	9		11		14	
gevlekte Amer. rivierkreeft	0		20		20	